

From Policy to Implementation: The Role of Thai Universities in Developing Region Through Education Integration in ASEAN

ภาคนโยบายสู่การปฏิบัติ: จุดเปลี่ยนบทบาทมหาวิทยาลัยไทย
ในการสร้างภูมิภาคผ่านการบูรณาการทางการศึกษาในอาเซียน?

สุนิดา อรุณพิพัฒน์¹
Sunida Aroonpipat

¹ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บทความนี้พัฒนาจากโครงการวิจัยซึ่งได้รับทุนสนับสนุนจากกองทุนวิจัย
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ภายใต้ทุนสนับสนุนนักวิจัยรุ่นใหม่
ตามสัญญาเลขที่ 37/2559

Corresponding Author:

Sunida Aroonpipat, Faculty of Political Science, Thammasat University,
Bangkok 10200, Thailand
E-mail: sunida0102@gmail.com

Abstract

ASEAN has been publicly recognized that the state has played a leading role in developing the regional cooperation. With the dominated role of state in ASEAN, it has raised the question on the role of other actors apart from state that also pushes forth the cooperation at regional level. Therefore, the study on non-state actors helps understand not only the development of regional cooperation more comprehensively but also the phenomenon developed from the bottom (or non-state actors) which is believed to be the more sustainable path of regional cooperation by the scholar in the group of “regionalization”.

This study focuses on the process of developing ASEAN from the bottom through the role of Thai universities. It shows that although the attempts of ASEAN and Thai government agency have institutionalized and formalized the education cooperation at regional level and national level, this has not yet stimulated the education cooperation from the bottom implemented by Thai universities due to the inconsistency of university’s ASEAN policy, the diverse directions of the university strategies, and ASEAN as a minor interest of Thai universities.

Keywords: Thailand, university, education integration

บทคัดย่อ

อาเซียนที่ได้รับการกล่าวขานอย่างกว้างขวางว่าเป็นองค์กรที่ภาครัฐเป็นผู้นำในการสร้างความร่วมมือในระดับภูมิภาคมาอย่างยาวนานจนถึงปัจจุบันนั้น แต่กลับเกิดคำถามถึงบทบาทของตัวแสดงอื่นนอกเหนือจากรัฐในการพัฒนาภูมิภาคขึ้น ซึ่งเห็นว่าบทบาทของตัวแสดงอื่นที่ไม่ใช่รัฐสามารถช่วยให้เข้าใจปรากฏการณ์และพลวัตการเปลี่ยนแปลงในระดับภูมิภาคได้อย่างครอบคลุม พร้อมทั้งช่วยก่อให้เกิดการบูรณาการทางภูมิภาคที่ยั่งยืนได้ตามแนวคิดภูมิภาควิวัฒน์ (Regionalization) ที่เป็นกรอบทางเลือกในการสร้างภูมิภาคจากฐานรากหรือล่างสู่บน

งานวิจัยชิ้นนี้จึงมุ่งศึกษากระบวนการสร้างประชาคมอาเซียนจากฐานราก ผ่านบทบาทของมหาวิทยาลัยไทยอย่างเป็นระบบ ซึ่งพบว่า ถึงแม้จะมีความพยายามของอาเซียนและภาครัฐไทยในการพัฒนาความร่วมมือทางการศึกษาในระดับภูมิภาคให้มีความเป็นทางการและมีความเป็นสถาบันมากขึ้นก็ตาม แต่ยังไม่สามารถกระตุ้นให้เกิดการบูรณาการทางการศึกษาขึ้นจากฐานรากที่บทบาทของมหาวิทยาลัยของไทยเข้าไปมีส่วนร่วมผลักดันได้ โดยการก่อตัวยังมีลักษณะไม่ต่อเนื่อง ไม่กระจายตัว ไม่มีทิศทางร่วมกัน และไม่ใช้กระแสความต้องการหลักของมหาวิทยาลัย

คำสำคัญ: ไทย, อาเซียน, มหาวิทยาลัย, การบูรณาการทางการศึกษา

บทนำ

อาเซียนหรือสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้รับการกล่าวขานอย่างกว้างขวางว่าเป็นองค์กรที่ภาครัฐเป็นผู้นำในการสร้างความร่วมมือในระดับภูมิภาค (State-led Project) ซึ่งดำเนินการผ่านกระบวนการจากบนลงล่าง (Top-down Process) โดยตรงกับการให้คำนิยามคำว่า ภูมิภาคนิยม (Regionalism)¹ จากลักษณะที่มุ่งเน้นไปที่บทบาทของภาครัฐในการพัฒนาความร่วมมือในระดับภูมิภาคนั้น กลับมองข้ามตัวแสดงอื่นที่ก่อให้เกิดความเชื่อมโยงในภูมิภาค เช่น บทบาทของเอกชนภาคประชาสังคม และภาคที่นำไปปฏิบัติที่มีลักษณะกึ่งรัฐบาลอื่นๆ พร้อมกับการมองข้ามความสำคัญของความร่วมมือในลักษณะอื่นที่ไม่จำกัดเฉพาะการดำเนินการผ่านเขตการค้าเสรีและพันธมิตรด้านความมั่นคง (Ravenhill, 2011; Weatherbee, 2010)

ในการนี้ แนวคิดภูมิภาคภิวัตน์ (Regionalization)² จึงได้ถูกพัฒนาขึ้นเพื่อให้ความสำคัญกับบทบาทของตัวแสดงอื่นนอกเหนือจากรัฐ พิจารณาความร่วมมือนอกเหนือจากการเมืองและเศรษฐกิจ พร้อมทั้งดูกระบวนการบูรณาการในระดับภูมิภาคผ่านตัวแสดงจากฐานรากหรือล่างขึ้นบน แนวความคิดดังกล่าวเป็นทางเลือกของกรอบวิเคราะห์ที่ช่วยให้เข้าใจปรากฏการณ์และพลวัตการเปลี่ยนแปลงในระดับภูมิภาคได้อย่างครอบคลุมและหลากหลายมากขึ้น พร้อมทั้งเป็นแนวคิดทางเลือกที่ช่วยก่อให้เกิดการบูรณาการอย่างยั่งยืน เนื่องจากการรวมกลุ่มเกิดจากคนในภูมิภาคให้การยอมรับร่วมกัน พร้อมทั้งมีส่วนร่วมสำคัญในการผลักดันให้การรวมกลุ่มมีความใกล้ชิดกันมากขึ้น (Schulz et al., 2001; Nelson, 2013)

งานวิจัยชิ้นนี้จึงมุ่งศึกษาบทบาทของมหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นตัวแสดงที่ไม่ใช่ภาครัฐโดยตรงในการสร้าง Regionalization ในประเทศไทยผ่านการพัฒนาความร่วมมือทางด้านการศึกษาของอาเซียน ซึ่งมุ่งหาคำตอบให้กับคำถามการวิจัยว่า “กระบวนการสร้างประชาคมอาเซียน ผ่านบทบาทมหาวิทยาลัยในการพัฒนาความร่วมมือทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาของประเทศไทยเกิดขึ้นหรือไม่ อย่างไร” ทั้งนี้ เพื่อต้องการแสดงให้เห็นว่าการสร้างการบูรณาการให้เกิดการรวมเป็นภูมิภาคเดียวกันจากล่างขึ้นบนในประเด็นการศึกษา ซึ่งเป็นประเด็นที่มีความขัดแย้งระหว่างประเทศสมาชิกน้อยที่สุดนั้น ได้รับการพัฒนาขึ้นมากน้อยเพียงใด ซึ่งจะสะท้อนถึงผลที่ได้กล่าวอ้างไว้ตามแนวคิด Regionalization ว่าเป็นความพยายามในอันที่จะผลักดันการยอมรับร่วมกันและการอยู่ร่วมกันในภูมิภาคอย่างสงบสุขและยั่งยืนนั้น มีความเป็นไปได้หรือไม่ อย่างไร

¹ เนื้อหาที่เกี่ยวข้องต่อไปในบทความชิ้นนี้จะใช้คำว่า Regionalism

² เนื้อหาที่เกี่ยวข้องต่อไปในบทความชิ้นนี้จะใช้คำว่า Regionalization

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องในปัจจุบันสามารถแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มหลัก ดังนี้

1. ศึกษาการบูรณาการในระดับภูมิภาคส่งผลให้เกิดความร่วมมือทางการศึกษา (ภูมิภาคนิยม → ความร่วมมือทางการศึกษา) เช่น Roger Chao ที่เปรียบเทียบการรวมกลุ่มระดับภูมิภาคของสหภาพยุโรป และเอเชียตะวันออก โดยเสนอว่าความไม่ชัดเจนและความซับซ้อนของการรวมกลุ่มระหว่างประเทศในเอเชียตะวันออก ส่งผลให้ความร่วมมือทางการศึกษามีการพัฒนาแต่ยังไม่ประสบผลสำเร็จมากนักเมื่อเทียบกับสหภาพยุโรป (Chao, 2014)

2. ศึกษาผลของความร่วมมือทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษาที่มีผลต่อการสร้างภูมิภาคหรือกล่าวได้ว่าเป็นผลให้เกิดการบูรณาการระหว่างประเทศในภูมิภาคเดียวกัน (ความร่วมมือทางการศึกษา → ภูมิภาค) เช่น Jane Knight ซึ่งศึกษาผลกระทบของความร่วมมือทางการศึกษาในระดับภูมิภาคทั้งองค์กร ข้อตกลงที่เกี่ยวข้อง และสรุปว่าเริ่มมีการบูรณาการความร่วมมือทางการศึกษาในระดับภูมิภาคเกิดขึ้น (Knight, 2013)

3. ศึกษาผลกระทบของความร่วมมือทางการศึกษาที่มีต่อการตระหนักรู้ เช่น ASEAN Foundation ศึกษาเรื่อง Awareness of and Attitudes towards ASEAN ที่สำรวจความคิดเห็นของนักศึกษาทั้งสิบประเทศสมาชิกอาเซียนก่อนการรวมตัวเป็นประชาคมอาเซียน พบว่านักศึกษาของอาเซียนมีทัศนคติที่ดีต่ออาเซียน ความรู้และการตระหนักรู้ในนักศึกษาบางประเทศมีมาก (Thompson & Thianthai, 2007) นอกจากนั้น การศึกษาของเสาวภา งามประมวญ มีความสอดคล้องกับของ ASEAN Foundation โดยวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่างๆ โดยรวมกับการสร้างการตระหนักรู้ถึงผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ซึ่งเปรียบเทียบสามประเทศคือ ประเทศไทย ลาว และมาเลเซีย โดยพบว่าประเทศไทยมีการตระหนักรู้มากกว่าประเทศไทย และมาเลเซีย (Ngampramuan, 2015)

อย่างไรก็ตาม การศึกษาในลักษณะดังกล่าวยังไม่เพียงพอในการวิเคราะห์ผลกระทบที่ก่อให้เกิดการบูรณาการในระดับภูมิภาคอย่างเป็นระบบ เนื่องจาก (1) การศึกษา Regionalization ที่มีอยู่ยังเน้นที่บทบาทภาครัฐในระดับภูมิภาคเป็นสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาในกลุ่มที่ 1 หรือ 2 ซึ่งการศึกษาดังกล่าวละเลยการเชื่อมโยงบทบาทภาครัฐที่มีในระดับประเทศ และละเลยบทบาทของการนำไปปฏิบัติที่ไม่ใช่ราชการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทของมหาวิทยาลัยที่มีความเป็นอิสระในการพัฒนายุทธศาสตร์ความร่วมมือทางการศึกษาของตนเอง ซึ่งทำที่สุดแล้วส่งผลต่อการเชื่อมโยงในภูมิภาคผ่านกระบวนการล่างสู่บน (2) ขาดการศึกษาความสัมพันธ์โดยตรงของนโยบายรัฐบาลต่อการบูรณาการในระดับภูมิภาค หรืออาจกล่าวได้ว่าขาดการหาความสัมพันธ์โดยตรงระหว่าง Regionalism และ Regionalization เช่น ความยากลำบากในการกล่าวอ้างว่าการเพิ่มขึ้นของความตระหนักรู้ของนักศึกษาเกิดจากหรือมีความสัมพันธ์โดยตรงกับสื่อประชาสัมพันธ์ของรัฐบาลเพียงอย่างเดียวหรือไม่

อย่างไร และ (3) การศึกษาถึงผลกระทบในปัจจุบันเน้นเพียงเรื่องการตระหนักรู้และการสร้างอัตลักษณ์ของอาเซียนเป็นสำคัญ ทำให้ขาดมิติในเชิงพลวัต เช่น ยังไม่ได้สะท้อนให้เห็นผลในเชิงการเคลื่อนไหวและการเคลื่อนย้ายของนักศึกษาอาเซียน นอกจากนั้น ยังทำให้เกิดการตั้งคำถามถึงความสำคัญของอัตลักษณ์อาเซียนได้ว่า การมีอัตลักษณ์ที่สอดคล้องกันมีความสำคัญต่อการบูรณาการในระดับภูมิภาคหรือไม่ อีกด้วย

กรอบการวิเคราะห์ที่งานวิจัยนี้นำมาใช้ เพื่อหาความเชื่อมโยงระหว่าง Regionalism และ Regionalization อย่างเป็นระบบ จึงเริ่มจากกระบวนการสร้างภูมิภาคนิยมที่ส่งผ่านจากภาครัฐ (Regionalism) ที่เจรจาความร่วมมือในระดับภูมิภาคกับอาเซียนสู่การกำหนดยุทธศาสตร์และนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาของประเทศไทย โดยแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็นสองส่วนหลักคือ (1) ลักษณะขององค์กรและโครงสร้างการทำงาน และ (2) ข้อตกลงและกิจกรรมที่เกิดขึ้น หลังจากนั้น การศึกษาจะเชื่อมโยงสู่การนำไปปฏิบัติที่ไม่ใช่ราชการ โดยเมื่อภาครัฐดำเนินการดังกล่าวแล้วจะส่งผลอย่างไรต่อการพัฒนาความร่วมมือการศึกษาที่ดำเนินการโดยภาคที่นำไปปฏิบัติ ซึ่งการศึกษานี้จะมุ่งเฉพาะกรณีมหาวิทยาลัยของรัฐและในกำกับของรัฐ

จากการวิจัยพบว่า ถึงแม้จะมีความพยายามของอาเซียนในการพัฒนาความร่วมมือทางการศึกษาให้มีความเป็นทางการและมีความเป็นสถาบันมากขึ้นก็ตาม แต่ยังไม่สามารถกระตุ้นให้เกิดการบูรณาการทางการศึกษาในระดับภูมิภาคซึ่งถูกพัฒนาจากฐานรากที่บทบาทของมหาวิทยาลัยของไทยเข้าไปมีส่วนร่วมผลักดันได้ ทั้งนี้ เนื่องจากมีความท้าทายที่เกิดขึ้นในทุกกระบวนการณ์ดำเนินการ ตั้งแต่ระดับภูมิภาคไปจนถึงระดับปฏิบัติ โดยบทความนี้จะนำเสนอการวิเคราะห์ออกเป็น 3 ส่วนที่สะท้อน 3 ระดับการดำเนินการ ได้แก่ (1) ระดับภูมิภาค คือการเจรจาในระดับอาเซียน (2) ภาคนโยบายระดับประเทศ คือ สกอ. และ (3) ภาคที่นำไปปฏิบัติ คือ มหาวิทยาลัย

อาเซียนและภูมิภาคนิยมทางการศึกษา

อาเซียนในฐานะองค์กรความร่วมมือในระดับภูมิภาค ถึงแม้จะมีความพยายามในการพัฒนาความร่วมมือทางการศึกษามาอย่างต่อเนื่องในลักษณะที่เป็นทางการก็ตาม แต่ความร่วมมือยังคงกระจุกตัวอยู่ในบางกลุ่มเท่านั้น ซึ่งสามารถพิจารณาได้จากลักษณะขององค์กร โครงสร้างการทำงาน ข้อตกลงและกิจกรรมที่เกิดขึ้น ดังนี้

ลักษณะองค์กรและโครงสร้างการตัดสินใจของอาเซียน: เปลี่ยนแปลงสู่ความเป็นทางการ

อาเซียนมีความเป็นทางการมากขึ้นในการพัฒนาความร่วมมือทางการศึกษา โดยตลอดระยะเวลาเกือบ 50 ปีที่ผ่านมา อาเซียนได้มีการจัดตั้งหน่วยงานที่เข้ามารองรับการพัฒนาความร่วมมืออย่างเป็นระบบมากขึ้น โดยเฉพาะวิกฤติเศรษฐกิจของเอเชียในปี ค.ศ. 1997 เป็นปัจจัยกระตุ้นสำคัญที่ทำให้อาเซียนต้องปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์ความร่วมมือ เนื่องจากความเชื่อมั่นของอาเซียนในช่วงวิกฤติเศรษฐกิจถูกทำลายจากการขาดบทบาทในการแก้ไขวิกฤติเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในภูมิภาค อาเซียนจึงพยายามในการพัฒนาความร่วมมือให้เหนียวแน่นมากขึ้น เพื่อเพิ่มความเชื่อมั่นของบทบาทอาเซียนในสายตาประเทศสมาชิก (Weatherbee, 2010)

ในการนี้ ที่ประชุมสุดยอดอาเซียนครั้งที่ 13 ปี ค.ศ. 2007 ผู้นำอาเซียนได้ลงนามในกฎบัตรอาเซียน ซึ่งกำหนดวิสัยทัศน์การพัฒนาให้เกิดประชาคมอาเซียนภายในปี 2015 โดยนอกจากจะตั้งเป้าให้มีการพัฒนาความร่วมมือให้เหนียวแน่นในมิติเศรษฐกิจ การเมืองและความมั่นคงมากขึ้นแล้วยังเป็นการชูบทบาทของมิติทางด้านสังคมและวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบและเป็นทางการด้วย ทั้งนี้ การศึกษาได้ถูกกล่าวถึงในกฎบัตรอาเซียนในฐานะที่เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และสร้างความแข็งแกร่งให้กับประชาคมอาเซียน (ASEAN Secretariat, 2007)

สำหรับการให้ความสำคัญกับความร่วมมือทางการศึกษาที่มากขึ้นนั้น ยังสะท้อนให้เห็นผ่านการจัดตั้งการประชุมรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาของอาเซียน (ASEAN Education Ministers Meeting: ASED) ขึ้นซึ่งประเทศไทยเป็นผู้ริเริ่มผลักดันให้เกิดการประชุมระดับรัฐมนตรีดังกล่าว ตั้งแต่ปี ค.ศ. 2005 โดยภายหลังจากนั้น การประชุมดังกล่าวได้ถูกจัดขึ้นอย่างเป็นทางการและต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน (Ratananukul, 2014)

นอกจากนั้น บทบาทของเครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียน (ASEAN University Network: AUN)³ ที่ก่อตั้งในปี ค.ศ. 1995 (ASEAN Secretariat, 1995) ได้รับการยกสถานะให้เป็นหนึ่งในองค์กรระดับรัฐมนตรีอาเซียนเฉพาะสาขา (ASEAN Sectoral Ministerial Bodies) ในปี ค.ศ. 2008 โดย AUN สามารถที่จะมีบทบาทในการเสนอแนะนโยบายโดยตรงต่อการประชุมรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาของอาเซียน ซึ่งทำให้มีสถานะที่มีความมั่นคงมากขึ้น ลดความเสี่ยงในการปิดการดำเนินงานของหน่วยงานไปได้ พร้อมทั้งข้อเสนอแนะเชิงนโยบายยังสามารถส่งผ่านไปถึงการประชุมสุดยอดอาเซียนได้เลย (ASEAN Secretariat, 2008)

³ เนื้อหาที่เกี่ยวข้องต่อไปในบทความชิ้นนี้จะใช้คำว่า AUN

ข้อตกลงและกิจกรรมที่เกิดขึ้น

ความร่วมมือทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาของอาเซียนนั้น ดำเนินการผ่าน AUN เป็นสำคัญ โดย AUN ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานและผู้ติดตามดูแล ทั้งนี้ มหาวิทยาลัยที่เป็นสมาชิกจะเป็นผู้นำนโยบายและโครงการต่างๆ ไปปฏิบัติ ซึ่งในปัจจุบันมีมหาวิทยาลัยในอาเซียนที่เป็นสมาชิกรวมทั้ง 10 ประเทศ จำนวน 30 มหาวิทยาลัย (ASEAN University Network, 2016)

ภารกิจที่ AUN ดำเนินการจนได้รับการยอมรับอย่างมากมายมี 3 ประเด็นหลัก ได้แก่ (1) การสร้างความเป็นอาเซียน (ASEAN-ness) เพื่อสร้างให้เยาวชนมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียน และประเทศสมาชิกมากขึ้น โดยกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง เช่น The AUN Educational Forum and Young Speakers Contest The ASEAN Youth Summit และ The ASEAN Studies Program เป็นต้น (2) การแลกเปลี่ยนนักศึกษาและนักวิชาการ เพื่อให้เกิดการสร้างเครือข่ายในแวดวงวิชาการ การวิจัย และแลกเปลี่ยนข้อมูล โดยกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง เช่น The AUN Distinguished Scholars Program และ The AUN-Southeast Asia Engineering Education Development Network (AUN/SEED-Net) เป็นต้น และ (3) ระบบประกันคุณภาพทางการศึกษา เพื่อพัฒนาให้เกิดคุณภาพทางการศึกษา ร่วมกันของมหาวิทยาลัยที่เป็นสมาชิก ภายใต้โครงการ The AUN Quality Assurance (Nguyen, 2008)

จากการพัฒนาความร่วมมือทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษาของอาเซียน จะเห็นได้ว่าการดำเนินงานในลักษณะที่เป็นทางการ โดยมีหน่วยงานอย่าง AUN รับหน้าที่ในการพัฒนาความร่วมมืออย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม ความร่วมมือดังกล่าวยังมีลักษณะกระจุกตัวอยู่เฉพาะในกลุ่มมหาวิทยาลัยที่เป็นสมาชิกเท่านั้น โดยแบ่งเป็นประเด็นได้ดังนี้

ประการแรก การจำกัดการเข้าถึงสิทธิประโยชน์

ถึงแม้ AUN จะเปิดโอกาสให้นักศึกษาและนักวิชาการจากมหาวิทยาลัยอื่นเข้าร่วมในบางโครงการก็ตาม แต่การเข้าถึงสิทธิประโยชน์ของมหาวิทยาลัยที่เป็นสมาชิกล้วนมีมากกว่าและง่ายกว่ามหาวิทยาลัยที่ไม่ได้เป็นสมาชิก⁴ โดยในงานของ Anh Thuy Nguyen ได้วิพากษ์ไว้ไม่เพียงแต่เป็นการจำกัดสิทธิในระดับมหาวิทยาลัยเท่านั้น แต่เป็นการจำกัดวงสำหรับชนชั้นนำ (Elite Approach) ของนักศึกษาบางกลุ่มที่จะได้รับโอกาสในการเข้าร่วมกิจกรรมกับ AUN เท่านั้น (Nguyen, 2008)

⁴ เจ้าหน้าที่ AUN. สัมภาษณ์, 19 พ.ย. 2559

ประการที่สอง การดำเนินโครงการยังไม่ครอบคลุมในทุกประเด็น

การดำเนินงานในหลายส่วนยังอยู่ในขั้นก่อร่างสร้างตัว จึงทำให้ยังไม่สามารถครอบคลุมในทุกประเด็นและมีมิติของการดำเนินงานได้ เช่น การเทียบโอนหน่วยกิตระหว่างมหาวิทยาลัยสมาชิกล้วนยังไม่ได้ครอบคลุมทุกคณะ ทุกสาขาแต่อย่างใด พร้อมทั้งยังมีความเหลื่อมล้ำในคุณภาพการศึกษาที่มหาวิทยาลัยในบางประเทศสมาชิกยังไม่มีความพร้อมในการให้เทียบโอนหน่วยกิต⁵

ประการที่สาม ความลำบากในการรับเข้าเป็นมหาวิทยาลัยสมาชิก

การเข้าเป็นมหาวิทยาลัยสมาชิก AUN นั้นไม่ได้เปิดรับอย่างเสรี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับพิจารณาของ AUN เอง ในกรณีของประเทศไทยมีมหาวิทยาลัยของรัฐเพียง 5 แห่งเท่านั้นที่ได้รับการเข้าเป็นสมาชิก ได้แก่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยบูรพา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ซึ่งยังไม่ได้สะท้อนตัวแทนของมหาวิทยาลัยในทุกภาคและทุกสาขาการเรียนการสอนของประเทศแต่อย่างใด⁶

ประเด็นการกระจุกตัวในการเข้าถึงความร่วมมือทางการศึกษาในระดับภูมิภาคดังกล่าว เป็นทั้งในแง่ของข้อจำกัดทางงบประมาณและบุคลากรของ AUN ที่สามารถรองรับการดำเนินงานในระดับหนึ่งเท่านั้น นอกจากนั้น ยังสะท้อนให้เห็นความเหลื่อมล้ำของคุณภาพการศึกษาในบรรดาประเทศสมาชิกอาเซียน ดังนั้นจึงทำให้ความพยายามในการพัฒนาความร่วมมือทางการศึกษาในอาเซียนที่แม้จะมีหน่วยงานรับผิดชอบอย่างเป็นทางการและเป็นระบบมากขึ้นก็ตาม แต่ยังคงมีความท้าทายในเรื่องผลที่จะก่อให้เกิดการบูรณาการทางการศึกษา ผลที่จะก่อให้เกิดการตระหนักรู้อาเซียน และผลที่จะก่อให้เกิดการสร้างเครือข่ายของกลุ่มคนทางการศึกษา เนื่องจากการกระจุกตัวของสิทธิประโยชน์ และข้อจำกัดในการกระจายสิทธิให้กับคน ในวงกว้างได้รับรู้และเข้าถึง

ประเทศไทยและภูมิภาคนิยมทางการศึกษา

สำหรับในประเทศไทย การพัฒนาความร่วมมือทางการศึกษาของอาเซียนในระดับอุดมศึกษาได้ส่งผ่านมายังสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) ที่ทำหน้าที่เป็นหน่วยงานหลักของประเทศในการกำหนดนโยบายและดำเนินการให้เกิดการเชื่อมโยงกับอาเซียน นโยบายและแนวทางที่ผ่านมาของ สกอ. แม้จะได้มีการชูประเด็นอาเซียนก็ตาม โดยมีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์และ

⁵ นักวิเทศสัมพันธ์ของมหาวิทยาลัยสมาชิก AUN. สัมภาษณ์, 25 มค. 2560

⁶ เจ้าหน้าที่ AUN. สัมภาษณ์, 19 พ.ย. 2559

แผนการดำเนินงานที่ให้ความสำคัญกับอาเซียน แต่การดำเนินการดังกล่าวยังมีความท้าทายในเรื่องของความต่อเนื่องในการให้ความสำคัญกับอาเซียน ที่สุดท้ายแล้วส่งผลให้เกิดความท้าทายในการสร้างการบูรณาการทางการศึกษาระดับภูมิภาค ทั้งนี้ สามารถพิจารณาได้จากลักษณะขององค์กรโครงสร้างการทำงาน ยุทธศาสตร์และกิจกรรมที่เกิดขึ้น ดังนี้

ลักษณะองค์กรและโครงสร้างการตัดสินใจของ สกอ.: ข้อจำกัดในเชิงบทบาท

สกอ. ซึ่งก่อตั้งในปี ค.ศ. 1972 โดยในขณะนั้นมีชื่อเรียกว่าทบวงมหาวิทยาลัย ภายใต้การกำกับของสำนักนายกรัฐมนตรี เมื่อเวลาเปลี่ยนผ่านไปได้มีการปรับโครงสร้างจนเป็น สกอ. ซึ่งอยู่ภายใต้กระทรวงศึกษาธิการดังเช่นในปัจจุบัน (Office of the Higher Education Commission, 2016)

ภารกิจหลักของ สกอ. ที่เน้นให้คำนึงถึงความเป็นอิสระและความเป็นเลิศทางวิชาการของสถานศึกษามีทั้งหมด 5 ประการ ได้แก่ (1) จัดทำข้อเสนอนโยบายและมาตรฐานการอุดมศึกษา และแผนพัฒนาการอุดมศึกษา รวมทั้งดำเนินงานด้านความสัมพันธ์ระดับอุดมศึกษากับต่างประเทศ (2) จัดทำหลักเกณฑ์และแนวทางการสนับสนุนทรัพยากร การจัดตั้งและจัดสรรงบประมาณอุดหนุนสถาบันอุดมศึกษาและวิทยาลัยชุมชน (3) ประสานและส่งเสริมการดำเนินงานพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และศักยภาพนักศึกษา รวมทั้งผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาส และผู้มีความสามารถพิเศษในระบบอุดมศึกษา และประสานส่งเสริม สนับสนุนการวิจัย เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่และสนับสนุนการพัฒนาประเทศ (4) เสนอแนะเกี่ยวกับการจัดตั้ง ยุบรวม ปรับปรุง และยกเลิกสถาบันอุดมศึกษาและวิทยาลัยชุมชน และ (5) ดำเนินการเกี่ยวกับการติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการจัดการอุดมศึกษาตามที่คณะกรรมการการอุดมศึกษามอบหมาย รวมทั้งการรวบรวมข้อมูลและจัดทำสารสนเทศด้านการอุดมศึกษา (Office of the Higher Education Commission, 2016)

บทบาทการดำเนินงานของ สกอ. ที่สนับสนุนให้เกิดความร่วมมือทางการศึกษาของอาเซียนผ่านยุทธศาสตร์ของกระทรวงศึกษาธิการที่ผูกพันสืบเนื่องมาจากการประชุมในระดับภูมิภาค โดยเฉพาะการประชุมรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาอาเซียน รวมไปถึงการจัดการประชุมอย่างไม่เป็นทางการระหว่างสกอ. กับผู้บริหารระดับสูงของหน่วยงานที่รับผิดชอบการบริหารการอุดมศึกษาของประเทศสมาชิกอาเซียนนั้น กลับยังมีข้อจำกัดในการพัฒนาให้เกิดการบูรณาการทางการศึกษาของอาเซียนในทางปฏิบัติ ทั้งนี้ เนื่องมาจากข้อจำกัดทางด้านบทบาทของ สกอ. เอง โดยเมื่อพิจารณาจากภารกิจของ สกอ. แล้ว จะเห็นได้ว่าเป็นเพียงหน่วยงานที่คอยติดตาม กำกับ ดูแล และให้ข้อเสนอแนะกับมหาวิทยาลัยเท่านั้น พร้อมนี้ภารกิจดังกล่าวต้องคำนึงถึงความเป็นอิสระในการทำงานของมหาวิทยาลัยเป็นสำคัญ นอกจากนี้ การที่หน่วยงานระดับภูมิภาคอย่าง AUN สามารถประสานงานและส่งผ่านนโยบายระดับภูมิภาคโดยตรงไปยังมหาวิทยาลัยที่เป็นสมาชิกได้ จึงทำให้มหาวิทยาลัย

ของรัฐและในกำกับของรัฐที่เป็นหน่วยปฏิบัติให้เกิดการบูรณาการทางการศึกษาในภูมิภาคโดยตรงนั้น มีความเป็นอิสระในการกำหนดยุทธศาสตร์และแนวทางการดำเนินงานที่ไม่จำเป็นต้องสอดคล้องกับแนวทางของ สกอ. ในทุกมิติเสมอไป ดังนั้นความร่วมมือทางการศึกษาของมหาวิทยาลัยไทยกับอาเซียน จึงเป็นเรื่องที่แต่ละมหาวิทยาลัยพิจารณาให้ความสำคัญในระดับที่แตกต่างกัน⁷

ยุทธศาสตร์และกิจกรรมที่เกิดขึ้น

สกอ. ในฐานะหน่วยงานหลักในการกำหนดทิศทางการอุดมศึกษาของประเทศไทย ดำเนินการผ่านแผนยุทธศาสตร์และแผนการทำงานหลัก 2 ประเภท คือ กรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว รอบ 15 ปี และแผนพัฒนาการอุดมศึกษา รอบ 5 ปี⁸ ซึ่งการให้ความสำคัญกับอาเซียนนั้นได้ถูกชูประเด็นขึ้นในระยะหลัง คือ กรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 (ปี ค.ศ. 2008 - 2022) ที่จัดทำขึ้นหลังจากที่อาเซียนได้ลงนามในกฎบัตรอาเซียน เพื่อพัฒนาให้เป็นประชาคมอาเซียน จึงทำให้มีการกล่าวถึงอาเซียนในฐานะที่เป็นหนึ่งในปัจจัยทางด้านโลกาภิวัตน์ที่จะส่งผลกระทบต่ออุดมศึกษาไทยในอนาคตว่า การผลักดันให้เกิดประชาคมอาเซียน ทำให้ไทยต้องมีการเตรียมความพร้อม เพื่อนำประเทศไปสู่จุดที่เหมาะสมในประชาคม ซึ่งคาดการณ์ว่าผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นคือการเคลื่อนย้ายคน การเคลื่อนย้ายความรู้ และการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้มีมาตรฐานยอมรับร่วมกัน (Office of the Higher Education Commission, 2008)

สำหรับในส่วนของแผนพัฒนาฯ รอบ 5 ปีนั้น แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 11 (ค.ศ. 2012 - 2016) พึ่งมาให้ความสำคัญกับอาเซียนมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด โดยมองอาเซียนในฐานะองค์กรระดับภูมิภาคและมองในเรื่องผลกระทบจากความร่วมมือของอาเซียนเป็นสำคัญ ซึ่งในส่วนแรกของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 ได้ระบุว่าอาเซียนเป็นหนึ่งในปัจจัยอนาคตที่จะส่งผลกระทบดังนี้ “ (1) อุดมศึกษาต้องจัดการศึกษาที่เน้นเรื่องภาษาอังกฤษและภาษาของประเทศในภูมิภาคอาเซียน เพื่อให้คนไทยสามารถสื่อสารกับประเทศเพื่อนบ้านได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเพิ่มโอกาสในการดำรงชีพและทำงานในระดับนานาชาติ โดยเฉพาะในประเทศสมาชิกอาเซียน (2) อุดมศึกษาต้องส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องอาเซียนศึกษาให้มากขึ้น เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณี ความหลากหลายทางชาติพันธุ์และระบอบการปกครอง โดยเฉพาะความรู้ด้านกฎหมายเพื่อเตรียมการสำหรับการงานข้ามชาติ” (Office of the Higher Education Commission, 2012)

⁷ ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ สกอ. สัมภาษณ์, 21 พ.ย. 2559

⁸ เนื้อหาที่เกี่ยวข้องต่อไปในบทความชิ้นนี้จะใช้คำว่า แผนพัฒนาฯ

จากการวิเคราะห์สภาพในอนาคตดังกล่าวทำให้ สกอ. ออกกลยุทธ์มาตอบสนองอาเซียน เป็นการเฉพาะ ซึ่งจัดอาเซียนอยู่ในยุทธศาสตร์ที่ 1 คือ การเปลี่ยนแปลงระบบการนำองค์การให้ขับเคลื่อนอุดมศึกษาแบบองค์รวม โดยมีกลยุทธ์ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ข้อ 1.7 ยกระดับอุดมศึกษาไทยให้มีบทบาทสูงในประชาคมอุดมศึกษาในอาเซียนโดยเฉพาะด้าน Higher Education Manpower Mobilization พร้อมทั้งยุทธศาสตร์ที่ 3 คือ ยกระดับคุณภาพบัณฑิตอย่างก้าวกระโดด โดยมีกลยุทธ์ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ยกระดับคุณภาพของหลักสูตรให้ได้รับการรับรองในระดับอาเซียนและระดับโลกของทุกหลักสูตร (Office of the Higher Education Commission, 2012)

ทั้งนี้จะเห็นได้ว่า จากการออกแบบอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี และแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา 5 ปีดังกล่าว มีการเปลี่ยนแปลงการให้ความสำคัญกับอาเซียนอย่างมาก อย่างไรก็ตาม การกำหนดแผนงานดังกล่าวกลับประสบกับคำถามหลายประการถึงความเป็นไปได้ในการพัฒนาให้เกิดการบูรณาการในอาเซียน โดยแบ่งเป็นประเด็น ดังนี้

ประการแรก การเปลี่ยนแปลงยุทธศาสตร์ตอบสนองนโยบายรัฐบาลมากกว่าอาเซียน

การเปลี่ยนแปลงการให้ความสำคัญกับอาเซียนที่บางแผนมีการกล่าวถึงในมุมมองของปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อแนวทางการพัฒนาเท่านั้น เช่น แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 และ 10 สำหรับในบางแผนที่ไม่ได้มีการกล่าวถึงอาเซียนเลย เช่น แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 สำหรับบางแผนที่ให้ความสำคัญมากขึ้น เช่น แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 สะท้อนให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงแนวทางการบูรณาการทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาเป็นไปตามความสนใจของรัฐบาลไทยที่เปลี่ยนแปลงไปมากกว่าข้อผูกพันกับอาเซียน

ดังจะเห็นได้ว่า ในช่วงที่อาเซียนได้มีการปรับเปลี่ยนทิศทางความร่วมมือหลังการสิ้นสุดสงครามเย็น โดยมีการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน มีข้อตกลงการค้าบริการ และมีการจัดตั้ง AUN ในช่วงทศวรรษที่ 1990 นั้น แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 (ค.ศ. 1992 - 1996) กลับไม่ค่อยให้ความสำคัญกับประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และไม่ได้ระบุถึงอาเซียนเลย หลังจากนั้น เมื่ออาเซียนมีแนวคิดในการพัฒนาให้เป็นประชาคมอาเซียน ผ่านการลงนามในกฎบัตรอาเซียน ปี ค.ศ. 2007 และมีการเพิ่มสถานะ AUN ให้เป็นหนึ่งใน ASEAN Sectoral Body ก็ตาม แต่กลับไม่ได้ถูกสะท้อนในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (ค.ศ. 2008 - 2011) แต่อย่างใด ทั้งนี้เนื่องจากในแผนนั้นอาเซียนได้ถูกหยิบยกมาเป็นเพียงแค่ปัจจัยหนึ่งในกระแสโลกาภิวัตน์โดยที่ไม่มีกลยุทธ์หรือมาตรการใดมารองรับ สำหรับการให้ความสนใจอาเซียนที่เพิ่มขึ้นในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 (ค.ศ. 2012 - 2016) นั้น เนื่องมาจากการเริ่มต้นให้ความสำคัญและได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลจนเป็นกระแสอาเซียนในช่วงรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร (ค.ศ. 2011 - 2014) และต่อเนื่องมาจนถึงช่วงต้นของรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ซึ่งเป็นช่วงเดียวกันกับที่กระทรวงศึกษาให้ความสำคัญกับอาเซียนเป็นอย่างมาก ผ่านการออกแผนยุทธศาสตร์อาเซียนด้านการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ (ค.ศ. 2015 - 2019) ขึ้น

ประการที่สอง พัฒนาอุดมศึกษาเพื่อระดับสากลมากกว่าอาเซียน

ตั้งแต่กรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี และแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา 5 ปี สะท้อนให้เห็นว่า สกอ. ให้ความสำคัญกับการพัฒนาอุดมศึกษา นักศึกษา และอาจารย์เพื่อตอบสนองกับกระแสโลกาภิวัตน์ ถึงแม้แผนพัฒนาฯ ฉบับล่าสุด คือ ฉบับที่ 11 ได้ให้ความสำคัญกับอาเซียนและความร่วมมือในการบูรณาการทางการศึกษามากขึ้นก็ตาม แต่ สกอ. ยังไม่ได้กำหนดให้การส่งเสริมประชาคมอาเซียนเป็นเป้าหมายหลัก และอาเซียนยังเป็นเพียงกลยุทธ์ย่อยที่จะช่วยส่งเสริมให้บุคลากรเป็นส่วนหนึ่งของ “พลเมืองโลก” คือสามารถทำงานได้ทุกภูมิภาค ไม่เฉพาะอาเซียนอย่างเดียว⁹

ประการที่สาม ความไม่ชัดเจนในการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียน

การจัดทำกรอบระยะยาว 15 ปี และ 5 ปี ยังสะท้อนให้เห็นว่าการกำหนดนโยบายยังไม่มี ความชัดเจนในเรื่องการให้ความรู้อาเซียนว่าจะเน้นในฐานะองค์ระดับภูมิภาคที่มีการบูรณาการในหลากหลายมิติ และ/หรือเป็นเพียงการให้ความรู้เกี่ยวกับประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เท่านั้น ความแตกต่างกันที่จุดเน้นดังกล่าวปรากฏในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 ที่เน้นอาเซียนในฐานะองค์กร แต่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 เน้นเรื่องประเทศสมาชิกเป็นหลัก ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความไม่ต่อเนื่องของการให้ความสำคัญอาเซียนในเชิงสาระขององค์กร

ประการที่สี่ ตัวชี้วัดไม่ได้สะท้อนการบูรณาการกับอาเซียน

เนื่องจาก สกอ. ให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากรเพื่อตอบสนองในระดับสากลที่ไม่ได้เจาะจงเฉพาะอาเซียนเท่านั้น จึงทำให้ไม่ได้มีตัวชี้วัดการบูรณาการทางการศึกษากับอาเซียนโดยเฉพาะแต่อย่างใด เช่น การประเมินผลการทำงานตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 สกอ. ระบุว่า “ในภาพรวมสถาบันอุดมศึกษาได้มุ่งเน้นไปสู่ความเป็นสากลในทุกด้าน ทั้งในด้านการเรียนการสอนสองภาษา โดยจัดทำโครงการร่วมมือกับต่างประเทศ การแลกเปลี่ยนอาจารย์ผู้สอนและนักศึกษา และการจัดตั้งศูนย์การศึกษานานาชาติในสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น... มีการเปิดศูนย์ภูมิภาคศึกษา และทำความตกลงกับประเทศเพื่อนบ้าน มีการปรับปรุงหลักสูตรและเนื้อหาให้เอื้อต่อการเรียนการสอนของนักศึกษาต่างชาติทั้งในระบบชั้นเรียนและการสอน” (Office of the Higher Education Commission, 2008) และการประเมินผลการทำงานตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 สกอ. กำหนดตัวชี้วัดทางด้านความเป็นสากลไว้ในเรื่องจำนวนสถาบันอุดมศึกษาที่ได้รับการจัดอันดับในเวทีโลกเท่านั้น (Office of the Higher Education Commission, 2012)

⁹ เอกสารประกอบกรรณการให้สัมภาษณ์จากสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาแห่งชาติที่ได้รับในวันที่ 21 พ.ย. 2559

สำหรับโครงการที่ สกอ. ให้การสนับสนุนในการดำเนินการช่วงแผนพัฒนาฉบับปัจจุบันนั้น พบว่า สกอ. ดำเนินกิจกรรมหลากหลายที่สอดคล้องกับอาเซียนและแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 ไม่ว่าจะเป็น (1) การเสริมสร้างการตระหนักรู้เกี่ยวกับประชาคมอาเซียน เช่น โครงการวิจัยพจนมดรักศึกษา โครงการค่ายอาเซียน และการประกวดภาพยนตร์สั้นและแอนิเมชันเพื่อส่งเสริมการบูรณาการอาเซียน เป็นต้น (2) การส่งเสริมความเป็นสากลของการอุดมศึกษาไทย เช่น โครงการ ASEAN International Mobility for Students Programme (AIMS) และ (3) การส่งเสริมบทบาทของอุดมศึกษาไทยในอาเซียน เช่น โครงการพัฒนาฐานข้อมูลดัชนีการอ้างอิงวารสารสำหรับกลุ่มประเทศในอาเซียน และ โครงการ Exchange Maximization Expo (สำหรับประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมา ไทย เวียดนาม)¹⁰

ถึงแม้จะมีความพยายามดังกล่าวในแผนพัฒนาฯ ปัจจุบันก็ตาม แต่ยังคงมีความท้าทายว่า โครงการเหล่านั้นสามารถช่วยให้เกิดความรู้ความเข้าใจอาเซียนได้หรือไม่ เนื่องจากเมื่อพิจารณาจำนวน โครงการแล้ว สกอ. จัดกิจกรรมที่เกี่ยวกับการส่งเสริมการเรียนรู้ภาษาอังกฤษและภาษาประเทศเพื่อนบ้านมากกว่าในมิติอื่นอย่างมีนัยสำคัญ โดยในปีงบประมาณ 2558 สกอ. ได้ดำเนินโครงการและกิจกรรมจำนวน 50 โครงการ ซึ่งโครงการที่ดำเนินการส่วนใหญ่ถึงร้อยละ 66 เป็นการพัฒนาระบบ ภาษาอังกฤษและภาษาประเทศสมาชิกอาเซียน เช่น การจัดทำโครงการเพื่อส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาอังกฤษ และภาษาประเทศเพื่อนบ้านให้กับอาจารย์ผู้สอน โครงการภาษาอังกฤษเพื่อประชาคม เศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community: AEC) ให้กับครูผู้สอน และโครงการพี่น้องพัฒนา ทักษะการใช้ภาษาอังกฤษสู่การเป็นพลเมืองอาเซียนให้กับครูผู้สอน เป็นต้น สำหรับในส่วนอื่นที่สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียนกลับมีลำดับความสำคัญรองลงไปอย่างมาก เช่น โครงการจัดทำหลักสูตร อาเซียนศึกษา ที่ สกอ. ยังไม่ได้กำหนดโครงสร้างหลักสูตรอาเซียนศึกษาที่ควรจะเป็นแต่อย่างใด¹¹

มหาวิทยาลัยและการบูรณาการทางการศึกษาในอาเซียน

จากระดับภูมิภาค ความร่วมมือทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่ได้รับการพัฒนาจากอาเซียน ให้ เป็นทางการและเป็นระบบนั้น ยังคงมีลักษณะการกระจุกตัวของสิทธิประโยชน์อยู่เพียงบางกลุ่ม และบางส่วนเท่านั้น เมื่อความร่วมมือระดับภูมิดังกล่าวนำมาสู่นโยบายระดับประเทศ สกอ. ที่ นับได้ว่าเป็นหน่วยงานหลักในการกำหนดนโยบายการบริหารอุดมศึกษาของไทยจึงเข้ามามีส่วน

¹⁰ เอกสารประกอบการให้สัมภาษณ์จากสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาแห่งชาติที่ได้รับในวันที่ 21 พ.ย. 2559

¹¹ เอกสารประกอบการให้สัมภาษณ์จากสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาแห่งชาติที่ได้รับในวันที่ 21 พ.ย. 2559

เกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตาม บทบาทของ สกอ. เองกลับประสบความท้าทายที่ไม่มีอำนาจในการบังคับให้มหาวิทยาลัยต้องดำเนินการตามกรอบนโยบายที่ให้ความสำคัญกับอาเซียนเพิ่มขึ้นได้ พร้อมทั้ง การที่หน่วยงานระดับภูมิภาคอย่าง AUN สามารถประสานงานและส่งผ่านนโยบายระดับภูมิภาคโดยตรงไปยังมหาวิทยาลัยสมาชิก จึงทำให้มหาวิทยาลัยมีอิสระในการตัดสินใจว่าจะดำเนินการมากน้อยเพียงใดในการส่งเสริมการบูรณาการกับอาเซียน

จากควมมีอิสระของมหาวิทยาลัยในไทยดังกล่าว ส่งผลดีต่อการศึกษาระบบการสร้างภูมิภาคนิยมจากภาคที่นำไปปฏิบัติที่ไม่ใช่ราชการ เนื่องจากจะได้เห็นการตอบสนองการบูรณาการทางการศึกษาที่เกิดขึ้นโดยสมัครใจของมหาวิทยาลัยได้เป็นอย่างดี โดยในปัจจุบัน ประเทศไทยมีมหาวิทยาลัยทั้งสิ้น 156 แห่ง โดยแบ่งเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับ 23 แห่ง มหาวิทยาลัยของรัฐ 12 แห่ง มหาวิทยาลัยราชภัฏ 38 แห่ง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล 9 แห่ง และมหาวิทยาลัยเอกชน 74 แห่ง (Office of the Higher Education Commission, 2016) ซึ่งในการวิจัยนี้ไม่ได้เก็บรวบรวมข้อมูลในส่วนมหาวิทยาลัยเอกชนแต่อย่างใด

ทั้งนี้ พบว่ามหาวิทยาลัยของไทยมีความพยายามบูรณาการทางการศึกษากับอาเซียน ซึ่งสะท้อนให้เห็นกระบวนการสร้างภูมิภาคนิยมจากผู้ปฏิบัติที่ฐานราก แต่อย่างไรก็ตาม การบูรณาการนั้นยังไม่ได้ก่อรูปอย่างชัดเจน เนื่องจากยังมีลักษณะไม่ต่อเนื่อง ไม่กระจายตัว ไม่มีทิศทางร่วมกัน และไม่ใช้กระแสความต้องการหลัก

ประการแรก ความไม่ต่อเนื่องของการบูรณาการทางการศึกษาไทยในอาเซียน

มหาวิทยาลัยไทยมีความตื่นตัวเกี่ยวกับอาเซียนอย่างมาก ซึ่งสะท้อนจากจำนวนที่เพิ่มขึ้นของการจัดตั้งศูนย์และหน่วยงานด้านอาเซียนศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย รวมทั้งการจัดการเรียนการสอนระดับปริญญาเกี่ยวกับอาเซียนศึกษา อย่างไรก็ตาม เมื่อมีการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนตั้งแต่ปี 2558 พร้อมทั้งการที่นโยบายของรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ได้เปลี่ยนจุดเน้นไปนโยบาย "Thailand 4.0"¹² ทำให้ความสนใจของมหาวิทยาลัยต่ออาเซียนไม่ได้รับการตอบรับเพิ่มขึ้นแต่อย่างใด

ในส่วนของการจัดตั้งศูนย์อาเซียนศึกษาหรือศูนย์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษานั้น สถิติในตารางที่ 1 ที่วิเคราะห์เฉพาะศูนย์ที่เกี่ยวข้องกับอาเซียนและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยไม่นับศูนย์ศึกษารอบอนุภูมิภาค (sub-region) แต่อย่างใด พร้อมทั้งพิจารณาเฉพาะสถาบันอุดมศึกษาของรัฐและในกำกับของรัฐทั้งสิ้น 82 แห่ง พบว่ามีสถาบันอุดมศึกษาที่จัดตั้งศูนย์ซึ่งครอบคลุมภูมิภาคเอเชีย

¹² ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ สกอ..สัมภาษณ์, 21 พ.ย. 2559

อาเซียนโดยตรงมีเพียง 22 แห่ง ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 26.82 ของสถาบันอุดมศึกษาของรัฐและในกำกับของรัฐทั้งหมด นอกจากนั้น ยังพบว่าการจัดตั้งศูนย์ส่วนใหญ่อยู่ในช่วงไม่กี่ปีก่อนพัฒนาเป็นประชาคมอาเซียน 2015 ซึ่งภายหลังการเป็นประชาคมอาเซียนแล้ว โดยเฉพาะตั้งแต่ปี ค.ศ. 2017 เป็นต้นมา กลับไม่พบการเพิ่มขึ้นของการจัดตั้งศูนย์ที่เกี่ยวข้องอย่างมีนัยสำคัญแต่อย่างใด

ลำดับที่	สถาบัน	ปีที่จัดตั้ง	ที่ตั้ง
ภาคกลาง			
1.	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	2011	กทม.
2.	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์	2009	กทม.
3.	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ศูนย์อาเซียนศึกษา) (ศูนย์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา)	2011 2013	ปทุมธานี ปทุมธานี
4.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	2015	อยุธยา
5.	มหาวิทยาลัยมหิดล (สถาบันพัฒนาสุขภาพอาเซียน)	1986	นครปฐม
6.	มหาวิทยาลัยรามคำแหง (ศูนย์ศึกษาเอเชียอาคเนย์)	2003	กทม.
7.	สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์	2013	กทม.
8.	มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี (งานวิเทศและศูนย์อาเซียน)	N/A	กทม.
9.	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์	2011	นครสวรรค์
10.	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา	2013	กทม.
11.	มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี (ศูนย์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เอเชียตะวันออก และอินเดีย)	2015	ลพบุรี
12.	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ (ศูนย์ภาษาและอาเซียนศึกษา)	2013	นครปฐม
ภาคเหนือ			
13.	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่	2014	เชียงใหม่
14.	มหาวิทยาลัยนเรศวร (วิทยาลัยประชาคมอาเซียนศึกษา)	2016	พิษณุโลก

ลำดับที่	สถาบัน	ปีที่จัดตั้ง	ที่ตั้ง
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ			
15.	มหาวิทยาลัยขอนแก่น	2014	ขอนแก่น
16.	มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด	N/A	ร้อยเอ็ด
17.	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี	2012	อุดรธานี
18.	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ (สถาบันอาชีวศึกษา)	2013	อุดรดิตถ์
19.	มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร	2015	สกลนคร
ภาคตะวันตก			
20.	มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี	2014	กาญจนบุรี
ภาคใต้			
21.	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี (ศูนย์อาชีวศึกษาและการพัฒนา)	2012	สุราษฎร์
22.	มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา (ศูนย์ภาษาและอาชีวศึกษา)	2014	ยะลา

ตารางที่ 1. ศูนย์อาชีวศึกษาและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยของรัฐและในกำกับของรัฐ

ที่มา: ผู้เขียนโดยปรับข้อมูลจาก สกอ.¹³

สำหรับในส่วนของหลักสูตรปริญญาที่เกี่ยวข้องกับอาเซียนและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้น สถิติในตารางที่ 2 ไม่นับรวมอนุปริญญาและสาขาย่อยแต่อย่างใด โดยพบว่า มีสถาบันอุดมศึกษาที่มีการจัดการเรียนการสอนซึ่งครอบคลุมทั้งภูมิภาคโดยตรงมีเพียง 8 แห่ง ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 9.7 ของสถาบันอุดมศึกษาของรัฐและในกำกับของรัฐทั้งหมด นอกจากนั้น ยังพบว่ากระแสการเปิดหลักสูตรแบ่งออกเป็น 2 ช่วงสำคัญ ได้แก่ (1) ช่วงต้นของทศวรรษที่ 2000 ซึ่งเป็นช่วงที่อาเซียนปรับบทบาทให้มีความร่วมมือเหนียวแน่นมากขึ้นจากวิกฤติเศรษฐกิจเอเชีย พร้อมทั้งบทบาทของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยแรกที่เล็งเห็นความสำคัญและจัดให้มีการเรียนการสอนขึ้นอาจส่งผลต่อการจัดหลักสูตรในสถาบันอุดมศึกษาอื่น และ (2) ช่วงไม่กี่ปีก่อนพัฒนาเป็นประชาคมอาเซียน

¹³ ผู้เขียนได้นำข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินงานเพื่อสนับสนุนการบูรณาการการเป็นประชาคมอาเซียนของ สกอ. มาปรับให้สอดคล้องกับขอบเขตของงานวิจัยชิ้นนี้

2015 เห็นการเปิดตัวของหลายหลักสูตรที่เกี่ยวข้อง และที่สำคัญมีการเกิดขึ้นของหลักสูตรอาเซียนศึกษา ซึ่งให้ความสำคัญกับอาเซียนในฐานะองค์การความร่วมมือในระดับภูมิภาคขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศไทย ทั้งนี้ พบความสอดคล้องกับกระแสการจัดตั้งศูนย์อาเซียนศึกษาว่าภายหลังการเป็นประชาคมอาเซียนแล้ว โดยเฉพาะตั้งแต่ปี ค.ศ. 2017 เป็นต้นมา กลับไม่พบการเพิ่มขึ้นของหลักสูตรที่เกี่ยวข้องอย่างมีนัยสำคัญแต่อย่างใด

ลำดับที่	สถาบัน	ปีที่จัดตั้ง	ที่ตั้ง
ภาคกลาง			
1.	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (ปริญญาโท เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา)	2002	กทม.
2.	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (ปริญญาตรี เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา)	2007	กทม.
3.	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ปริญญาตรี เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา) (ปริญญาตรี อาเซียน-จีนศึกษา) (ปริญญาโท อาเซียนศึกษา)	2000 2014 2012	กทม. กทม. กทม.
4.	มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา (ปริญญาตรี เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา)	N/A	กทม.
ภาคเหนือ			
5.	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (ปริญญาโท เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา)	2005	เชียงใหม่
6.	มหาวิทยาลัยนเรศวร (ปริญญาโท เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา) (ปริญญาเอก เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา) (ปริญญาเอก อาเซียนศึกษา)	2013 2013 2016	พิษณุโลก พิษณุโลก พิษณุโลก

ลำดับที่	สถาบัน	ปีที่จัดตั้ง	ที่ตั้ง
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ			
7.	มหาวิทยาลัยขอนแก่น (ปริญญาตรี เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา)	2015	ขอนแก่น
ภาคใต้			
8.	มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ (ปริญญาตรี อาเซียนศึกษา)	2011	นครศรีธรรมราช

ตารางที่ 2. หลักสูตรปริญญาเกี่ยวกับอาเซียนและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยของรัฐและในกำกับของรัฐ

ที่มา: ผู้เขียนโดยปรับข้อมูลจาก สกอ.¹⁴

จากสถิติในตารางที่ 1 และ 2 สะท้อนให้เห็นภาพกระบวนการสร้างภูมิภาคนิยมจากฐานรากได้ว่าถึงแม้สถาบันอุดมศึกษาของไทยให้ความสนใจเกี่ยวกับอาเซียนและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพิ่มขึ้นจากจำนวนศูนย์และหลักสูตรก็ตาม แต่การเกิดขึ้นโดยมีหน่วยงานหรือโครงการอย่างเป็นทางการนั้น นับได้ว่ายังอยู่ในสัดส่วนที่น้อยเมื่อเทียบกับจำนวนสถาบันการศึกษาทั้งหมด เช่น การจัดตั้งศูนย์ มีเพียงร้อยละ 26.8 และหลักสูตรเพียง ร้อยละ 9.7 นอกจากนี้ ยังสะท้อนให้เห็นว่าการจัดตั้งนั้นเป็นไปตามกระแสประชาคมอาเซียนเป็นสำคัญ โดยไม่มีจำนวนที่เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญหลังจากปี ค.ศ. 2015 ซึ่งทำให้เห็นลักษณะการบูรณาการที่แม้จะเกิดขึ้นแต่ยังแอบแฝงลักษณะความไม่ต่อเนื่องในอนาคต โดยเฉพาะเมื่อผ่านปี 2015 มาแล้ว

ประการที่สอง การไม่กระจายตัวของการบูรณาการทางการศึกษาไทยในอาเซียน

ความพยายามของมหาวิทยาลัยไทยในการส่งเสริมให้เกิดการบูรณาการทางการศึกษากับอาเซียนนั้นยังแสดงให้เห็นการกระจุกตัวของความพยายามในการบูรณาการอีกด้วย โดยความเข้มข้นนั้นจำกัดอยู่เพียงในมหาวิทยาลัยบางแห่ง และบางประเภทเท่านั้น

¹⁴ ผู้เขียนได้นำข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินงานเพื่อสนับสนุนการบูรณาการการเป็นประชาคมอาเซียนของ สกอ. มาปรับให้สอดคล้องกับขอบเขตของงานวิจัยชิ้นนี้

สำหรับมหาวิทยาลัยที่เป็นสมาชิกของ AUN ทั้ง 5 แห่ง ได้แก่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์นั้น มีการดำเนินงานให้เกิดการบูรณาการทางการศึกษากับอาเซียนเป็นอย่างมาก เนื่องจากโครงการและกิจกรรมที่ต้องเข้าร่วมได้รับการประสานจากทาง AUN โดยตรง ดังนั้น จึงทำให้ภารกิจที่มหาวิทยาลัยเหล่านี้ได้เข้าร่วมจึงมีหลากหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นการสร้างความรู้ความตระหนักรู้อาเซียน ซึ่งมหาวิทยาลัยสมาชิกได้ปรับเปลี่ยนให้มีรายวิชาอาเซียนศึกษาเป็นวิชาพื้นฐานที่นิสิต นักศึกษาระดับปริญญาตรีต้องลงทะเบียน¹⁵ การเทียบโอนหน่วยกิต การแลกเปลี่ยนนักศึกษาและบุคลากรผ่านโครงการที่ AUN ร่วมสนับสนุน และการประกันคุณภาพทางการศึกษาอาเซียนที่มหาวิทยาลัยสมาชิกต้องดำเนินการตาม

ทั้งนี้ ความตื่นตัวในการบูรณาการยังสามารถสะท้อนได้จากการที่ทุกมหาวิทยาลัยสมาชิกมีการจัดตั้งศูนย์และหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับอาเซียน ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรืออนุภูมิภาค เช่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมีศูนย์อาเซียนศึกษา หลักสูตรปริญญาโทสาขาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา พร้อมทั้งยังเป็นที่ตั้งของสำนักเลขานุการ AUN สำหรับมหาวิทยาลัยบูรพามีศูนย์อินโดจีนศึกษา ในส่วนของมหาวิทยาลัยมหิดลมีสถาบันพัฒนาสุขภาพอาเซียน สำหรับมหาวิทยาลัยเชียงใหม่มีศูนย์อาเซียนศึกษา ศูนย์ศึกษาอนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขง หลักสูตรปริญญาโทสาขาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา และในส่วนของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์มีสถาบันสมุทรรัฐเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา

สำหรับมหาวิทยาลัยที่ไม่ได้เป็นสมาชิก AUN แต่เห็นความสำคัญของอาเซียน จนทำให้มีบทบาทสำคัญในการช่วยก่อให้เกิดการบูรณาการของอาเซียน เช่น มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่มีทั้งศูนย์อาเซียนศึกษา ศูนย์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา หลักสูตรปริญญาตรีสาขาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา หลักสูตรปริญญาตรีสาขาอาเซียน-จีนศึกษา หลักสูตรปริญญาโทสาขาอาเซียนศึกษา พร้อมทั้ง ยังมีการบรรยายวิชาพื้นฐานที่นักศึกษาระดับปริญญาตรีทุกคนต้องเรียนเกี่ยวกับอาเซียน ในรายวิชา มธ. 101: โลก อาเซียน และไทย นอกจากนี้ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์ เป็นอีกแห่งที่ให้ความสำคัญกับอาเซียนเป็นอย่างมาก โดยมีศูนย์พม่าศึกษา วิทยาลัยประชาคมอาเซียนศึกษา ปริญญาโทสาขาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา ปริญญาเอกสาขาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา และปริญญาเอกสาขาอาเซียนศึกษา ซึ่งอาจกล่าวได้ว่ามหาวิทยาลัยที่ไม่ใช่สมาชิกของ AUN แต่กลับให้ความสำคัญกับอาเซียนอย่างมายนั้น มีจุดแข็งและจุดเน้นทางด้านสังคมศาสตร์ซึ่งทำให้การจัดตั้งศูนย์และหลักสูตรสามารถทำให้สอดคล้องกับอาเซียนศึกษาและอาณานิคมศึกษาได้โดยสะดวก¹⁶

¹⁵ อาจารย์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ที่รับผิดชอบการสอนวิชาเกี่ยวกับอาเซียน. สัมภาษณ์ทางโทรศัพท์, 19 ก.พ. 2560

¹⁶ ผู้บริหารโครงการอาเซียน. สัมภาษณ์, 19 ก.พ. 2560

ในขณะที่เดียวกัน มหาวิทยาลัยที่เน้นด้านเทคโนโลยี เช่น มหาวิทยาลัยในเครือพระจอมเกล้า และกลุ่มมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลทั้ง 9 แห่ง กลับไม่มีการจัดตั้งศูนย์หรือหลักสูตรที่เกี่ยวข้อง อาเซียนหรือเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แยกออกมาอย่างเป็นทางการแต่อย่างใด ทั้งนี้ ไม่ได้หมายความว่ามหาวิทยาลัยเหล่านี้ไม่มีการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับประชาคมอาเซียนเลย มหาวิทยาลัยดังกล่าว มีการให้ความสำคัญกับอาเซียน ผ่านการปรับเนื้อหาเพิ่มขึ้นจากรายวิชาเดิมที่มีอยู่แล้ว การปรับเปลี่ยน เป็นรายวิชาเลือก การเน้นการสอนรายวิชาภาษาอังกฤษมากขึ้น หรือการปรับเนื้อหาในบางหลักสูตร ให้เหมาะกับการเคลื่อนย้ายแรงงานอาเซียน (Manager, 2012; Thairath Online, 2014) อย่างไรก็ตาม การดำเนินการดังกล่าวเป็นการปรับในส่วนย่อย และไม่ได้มีการแยกการดำเนินงานที่ก่อให้เกิด การบูรณาการกับอาเซียนออกมาเป็นการเฉพาะแต่อย่างใด สำหรับในกลุ่มมหาวิทยาลัยราชภัฏให้ ความสำคัญกับอาเซียนเป็นส่วนน้อย โดยมีการจัดตั้งศูนย์ในบางมหาวิทยาลัย และมีเพียง มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยาเท่านั้นที่มีหลักสูตรปริญญาตรีสาขาเอเชียตะวันออกเฉียง ใต้ศึกษา

การที่มหาวิทยาลัยมีอิสระในการดำเนินงานและมียุทธศาสตร์ที่ชัดเจน จุดเน้นที่แตกต่างกัน ไปนั้น ทำให้การให้ความสำคัญกับการบูรณาการอาเซียนแตกต่างกันออกไป ดังนั้นมหาวิทยาลัยที่เน้น ทางเทคโนโลยี หรือมหาวิทยาลัยที่เน้นการประกอบวิชาชีพเฉพาะอย่าง ให้ความสำคัญกับการพัฒนา ในส่วนอื่นที่ตอบสนองความต้องการของนักศึกษาและบุคลากรในหน่วยงานตนมากกว่าไปเน้นเรื่อง อาเซียนศึกษา เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา และการบูรณาการทางการศึกษากับอาเซียน¹⁷

ประการที่สาม การไม่มีทิศทางร่วมกันของการบูรณาการทางการศึกษาไทยในอาเซียน

การเพิ่มขึ้นของศูนย์ หลักสูตร และเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับอาเซียน หรือเอเชียตะวันออกเฉียง ใต้ศึกษานั้น ถูกดำเนินการในหลากหลายรูปแบบ สำหรับศูนย์อาเซียนศึกษานั้น มีทั้งที่ดำเนินการใน ลักษณะเป็นหน่วยงานวิจัย หน่วยจัดการสัมมนาและอบรม หน่วยการจัดการเรียนการสอน ตลอดจน การจัดให้อยู่เป็นหน่วยย่อยในกลุ่มงานวิเทศสัมพันธ์ขององค์กร เช่น ศูนย์อาเซียนศึกษาของ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยถูกจัดตั้งแยกออกมาเป็นเอกเทศ ศูนย์อาเซียนศึกษาของมหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์ได้รับการจัดตั้งให้เป็นส่วนหนึ่งของศูนย์อาณานิคมศึกษา ศูนย์ภาษาและอาเซียนศึกษา ของมหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ดเป็นส่วนหนึ่งของสถาบันภาษาและการศึกษานานาชาติ และศูนย์ อาเซียนศึกษาของมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรีเป็นส่วนหนึ่งของสำนักงานวิเทศสัมพันธ์ เป็นต้น

¹⁷ ผู้บริหารมหาวิทยาลัยทางด้านเทคโนโลยี. สัมภาษณ์, 22 ก.พ. 2560

ในกรณีของการจัดการเรียนการสอนมีประเด็นในเรื่องของความหลากหลายในการดำเนินงานเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นการเน้นเนื้อหาที่บางส่วนเน้นอาเซียนในฐานะองค์ระดับภูมิภาค บางแห่งเน้นประวัติศาสตร์ของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และบางแห่งเน้นในเรื่องของภาษาอังกฤษและภาษาของประเทศสมาชิกอาเซียนเป็นหลัก ซึ่งในปัจจุบัน สกอ. ยังไม่ได้มีหลักสูตรกลางสำหรับการเรียนการสอนอาเซียนศึกษาแต่อย่างใด นอกจากนี้เนื้อหาจะมีความแตกต่างกันแล้ว ลักษณะการดำเนินการจัดการเรียนการสอนได้สะท้อนให้เห็นความหลากหลายอีกด้วย โดยในบางมหาวิทยาลัยกำหนดให้เป็นวิชาบังคับเลือก เช่น มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์กำหนดให้นักศึกษาปริญญาตรีต้องเรียนรายวิชา มธ. 101: โลก อาเซียน และไทย บางแห่งกำหนดให้เป็นรายวิชาเลือก เช่น บางมหาวิทยาลัยในกลุ่มมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล และบางแห่งเพียงแค่การสอดแทรกเนื้อหาอาเซียนเข้าไปเพิ่มในรายวิชาเดิมที่เปิดสอนอยู่แล้ว¹⁸

การไม่มีทิศทางร่วมกันนี้ ไม่เฉพาะในเรื่องของการจัดตั้งศูนย์และหลักสูตรเท่านั้น แต่ยังสะท้อนให้เห็นผ่านความเห็นที่แตกต่างกันในเรื่องการปรับปฏิทินการศึกษาให้เข้ากับอาเซียนอีกด้วย โดยมหาวิทยาลัยที่เห็นแย้งในการปรับปฏิทินให้เข้ากับอาเซียนเห็นว่า การปรับปฏิทินไม่ก่อให้เกิดประโยชน์กับนักเรียน นิสิต นักศึกษา และบุคลากรแต่อย่างใด เนื่องจากไม่สอดคล้องกับตารางการรับเข้าและตารางการปฏิบัติงานในหลายส่วน พร้อมทั้งยังทำให้เกิดการจัดการเรียนการสอนในช่วงที่ไม่เหมาะสมกับสภาพอากาศของไทย นอกจากนี้ ปรากฏการณ์การเคลื่อนย้ายนักศึกษาระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียน และสิทธิประโยชน์จากความร่วมมือทางการวิจัยที่ถูกกล่าวอ้างจากอาเซียนไม่ได้เกิดให้เห็นเด่นชัด จึงทำให้มหาวิทยาลัยหลายแห่งไม่ปรับปฏิทินการศึกษาให้สอดคล้องกับอาเซียน ซึ่งรวมถึงมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลทั้งหมด มหาวิทยาลัยราชภัฏหลายสิบแห่ง และมหาวิทยาลัยแม่โจ้ (Manager, 2017)

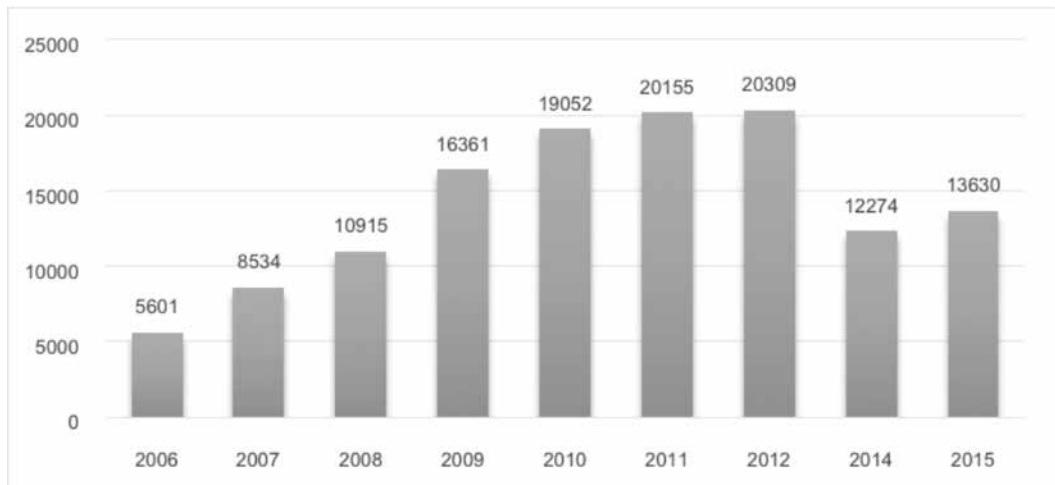
ความหลากหลายในการตีความ เช่น การตระหนักรู้อาเซียนเป็นเพียงแค่การพัฒนาการใช้ภาษาอังกฤษ เป็นเรื่องของประวัติศาสตร์ 10 ชาตินสมาชิก หรือการรับรู้ความร่วมมืออาเซียนในฐานะองค์ระดับภูมิภาค ตลอดจนการดำเนินการที่เกี่ยวกับการบูรณาการอาเซียนที่แตกต่างกันดังกล่าว ส่งผลให้การบูรณาการทางการศึกษาและกระบวนการสร้างภูมิภาคนิยมที่แม้จะเกิดขึ้นก็ตาม แต่กลับไปแบบขาดทิศทาง ซึ่งท้ายที่สุดแล้วส่งผลให้เกิดคำถามว่าการตระหนักรู้การเป็นพลเมืองของอาเซียนเพื่อสนับสนุนการบูรณาการในภูมิภาคหรือก่อให้เกิด Regionalization นั้น สามารถก่อกำเนิดเกิดขึ้นได้หรือไม่ และก่อเกิดได้ในระดับใด เมื่อพบว่ามหาวิทยาลัยไทยให้ความสำคัญและดำเนินการแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง

¹⁸ ผู้บริหารมหาวิทยาลัยทางด้านเทคโนโลยี. สัมภาษณ์, 22 ก.พ. 2560

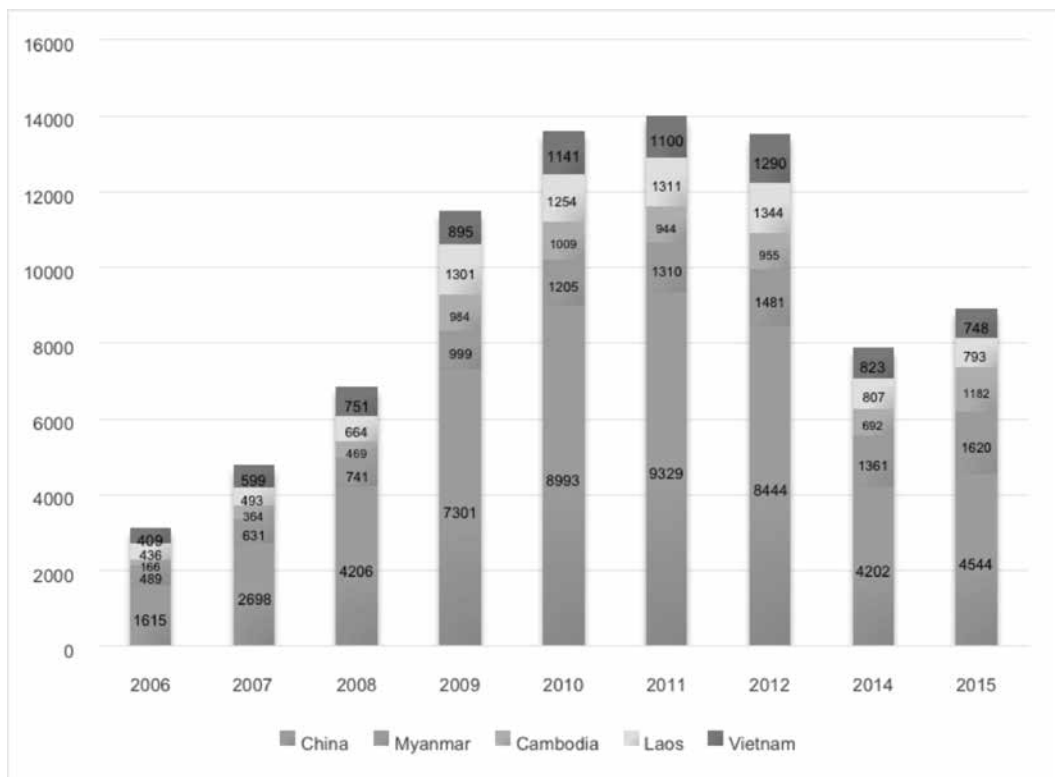
ประการที่สี่ อาเซียนยังไม่ใช่กระแสหลักของการบูรณาการทางการศึกษาไทย

ลักษณะการบูรณาการการศึกษาของไทยและอาเซียนที่แม้จะมีทั้งความพยายามจากหน่วยงานภาครัฐ โดยเฉพาะ สกอ. และความพยายามอย่างต่อเนื่องของมหาวิทยาลัยเองก็ตาม แต่กลับพบว่าจำนวน การเคลื่อนย้ายนักศึกษาระหว่างไทยและประเทศอาเซียน ทั้งขาเข้า (In-bound) และขาออก (Out-bound) ยังมีไม่มากนัก โดยเป็นปัจจัยหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นว่าผลของความพยายามในการพัฒนาให้เกิดการบูรณาการทางการศึกษากับประเทศอาเซียนยังไม่เกิดขึ้นเท่าที่ควร โดยมีลักษณะดังนี้ 2014-15

- **จีนเป็นกลุ่มหลัก** ในส่วนของจำนวนนักศึกษาต่างชาติที่เข้าเรียนในสถาบันอุดมศึกษาในไทย พบว่านักศึกษาจีนมีสัดส่วนมากที่สุดมาตลอดระยะเวลากว่า 10 ปี โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาสถิติเป็นรายประเทศ ในปี ค.ศ. 2006 นักศึกษาจีนในสถาบันอุดมศึกษาไทยคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 28.8 จากจำนวนนักศึกษาต่างชาติทั้งหมด และเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 47.2 ในปี 2010 และลดลงเหลือร้อยละ 33.3 ในปี 2015 เมื่อพิจารณาจากข้อมูลของ UNESCO แล้วพบว่าสัดส่วนของนักศึกษาจีนหันไปสนใจศึกษาต่อในประเทศสหรัฐอเมริกา อังกฤษ และออสเตรเลียเพิ่มสูงขึ้นในช่วงปี ค.ศ. 2014-15 จึงอาจทำให้จำนวนนักศึกษาจีนในไทยลดลง ทั้งนี้ การลดลงของนักศึกษาชาวจีนระดับอุดมศึกษาในไทยทำให้จำนวนนักศึกษาต่างชาติทั้งหมดของไทยลดลงอย่างมากด้วย ถึงแม้กระนั้นก็ตาม นักศึกษาจากจีนยังคงครองสัดส่วนอันดับหนึ่งมาตลอด ซึ่งมากกว่านักศึกษาจากประเทศสมาชิกอาเซียนผ่านการพิจารณาเป็นรายประเทศอย่างมีนัยสำคัญ (กราฟ 1 และ 2)

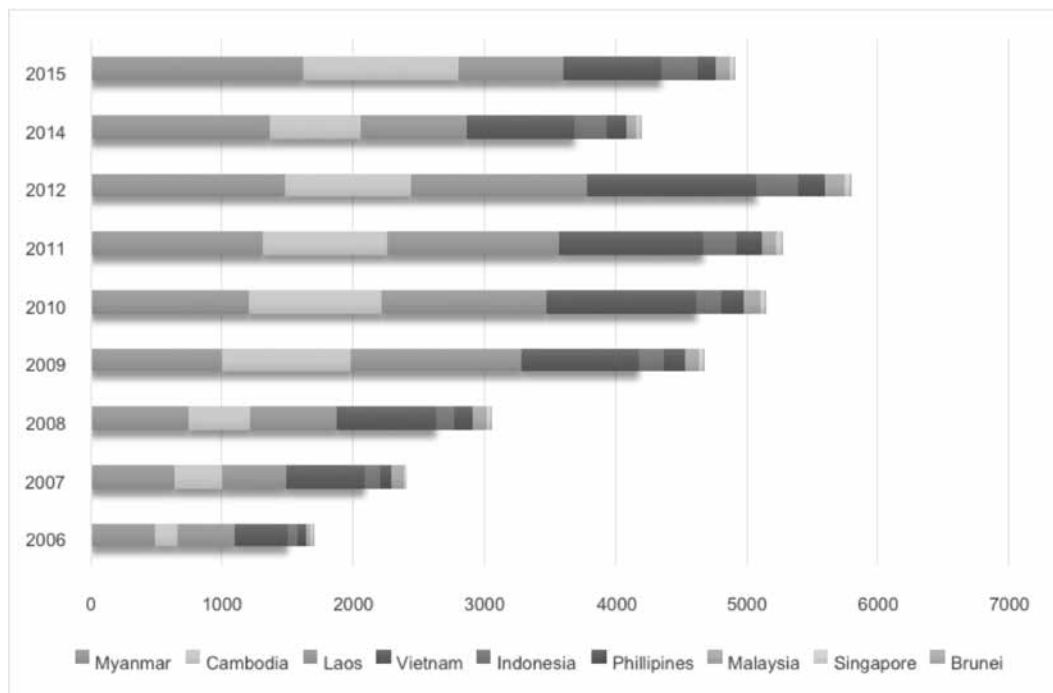
กราฟที่ 1. จำนวนนักศึกษาต่างชาติในระดับอุดมศึกษาของไทย
ที่มา: UNESCO¹⁹

กราฟที่ 2. นักศึกษาจาก 5 ประเทศแรกในสถาบันอุดมศึกษาของไทย
ที่มา: UNESCO

¹⁹ ข้อมูลจาก UNESCO ไม่มีข้อมูลปี 2013 ทั้งนี้ถึงแม้ว่าจะมีข้อมูลจาก สกอ. ในส่วนปี ค.ศ. 2013 ก็ตาม แต่ข้อมูลไม่ต่อเนื่อง และไม่ครอบคลุมปีที่ต้องทำการวิจัย ดังนั้น ผู้วิจัยจึงใช้ข้อมูลจาก UNESCO เป็นหลักในการวิเคราะห์ สำหรับข้อมูลในปี ค.ศ. 2015 ผู้วิจัยไม่นับจำนวนจาก Unknown Region

- อาเซียนยังไม่ได้เพิ่มมาก หากพิจารณานักศึกษาอาเซียนทุกประเทศเพื่อดูภาพการบูรณาการทั้งภูมิภาค จะเห็นได้ว่าสัดส่วนนักศึกษาอาเซียนที่เข้ามาศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาในไทยมีมากขึ้น จากร้อยละ 30.22 ในปี ค.ศ. 2006 เป็นร้อยละ 26.9 ในปี 2010 และร้อยละ 35.9 ในปี 2015 (กราฟ 2 และ 3) อย่างไรก็ตาม การเพิ่มขึ้นของสัดส่วนนั้น ไม่ได้มาจากจำนวนนักศึกษาจากอาเซียนที่เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญแต่อย่างใด กลับเกิดมาจากจำนวนนักศึกษาจีนที่ลดลงอย่างมากจึงทำให้สัดส่วนของอาเซียนมากขึ้นโดยเปรียบเทียบ ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาจากจำนวน พบว่านักศึกษาอาเซียนเข้ามาศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาในไทยไม่ได้เพิ่มขึ้น โดยในปี ค.ศ. 2010 มีจำนวน 5,139 คน ปี ค.ศ. 2011 จำนวน 5,260 คน ปี ค.ศ. 2012 จำนวน 5,788 คน ปี ค.ศ. 2014 จำนวน 4,183 คน และในปี ค.ศ. 2015 จำนวน 4,896 คน

กราฟที่ 3. นักศึกษาจากประเทศอาเซียนในสถาบันอุดมศึกษาของไทย
ที่มา: UNESCO

■ สรุปไม่ได้ว่าเป็นผลมาจากความร่วมมือ การเติบโตที่เพิ่มขึ้นของจำนวนนักศึกษาอาเซียนในสถาบันอุดมศึกษาไทยเห็นได้อย่างชัดเจนในปี ค.ศ. 2009 ซึ่งมีจำนวน 4,667 คน ในขณะที่ปี ค.ศ. 2008 มีจำนวน 3,044 คน และปี ค.ศ. 2007 มีจำนวน 2,407 คน อัตราการเพิ่มขึ้นกว่าร้อยละ 50 เมื่อเปรียบเทียบสถิติปี 2009 กับปี 2008 นั้น อาจทำให้คิดว่าเป็นผลมาจากการลงนามกฎบัตรอาเซียนและการพัฒนาความร่วมมือทางการศึกษาที่อาเซียนได้พยายามดำเนินการ อย่างไรก็ตาม ยังเป็นการยากที่จะสรุปเช่นนั้น เนื่องจากการเพิ่มขึ้นของจำนวนนักศึกษานั้นไม่ใช่เกิดในอาเซียนเป็นการเฉพาะ แต่กลับเห็นปรากฏการณ์เดียวกันกับจำนวนนักศึกษาจีนที่เข้ามาในไทยอย่างมากเช่นเดียวกัน ดังนั้นจึงทำให้ยากที่จะสรุปได้ว่าจำนวนที่มากขึ้นเกิดมาจากความร่วมมือทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาของอาเซียน (กราฟ 2 และ 3)

■ กระจุกวัดในกลุ่ม CLMV²⁰ นักศึกษาจากประเทศอาเซียนที่เข้ามาศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาของไทยกระจุกวัดอยู่ในกลุ่มประเทศ CLMV ที่ประกอบไปด้วย กัมพูชา ลาว เมียนมา และเวียดนาม ทั้งนี้เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มประเทศภาคพื้นสมุทรแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Maritime Southeast Asia) ได้แก่ บรูไน อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ และสิงคโปร์ แล้วพบว่ามีความแตกต่างอย่างชัดเจน โดยในปี ค.ศ. 2015 มีจำนวนนักศึกษาจาก CLMV จำนวน 4,343 คน และนักศึกษาจากประเทศคาบสมุทรจำนวน 553 คน โดยในจำนวนนี้มาจากอินโดนีเซียถึง 274 คน หรือร้อยละ 49.5 ของนักศึกษาจากประเทศคาบสมุทรทั้งหมด (รายละเอียดตามตาราง 3 และกราฟ 3)

ทั้งนี้ เนื่องจากมิติตความใกล้ชิดทางสังคมและวัฒนธรรมของประเทศภาคพื้นทวีปเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พร้อมทั้งการให้ทุนการศึกษาจำนวนมากส่งผลให้เป็นแรงดึงดูดสำคัญในการเข้ามาศึกษาในไทย อย่างไรก็ตาม การพึ่งพิงทุนการศึกษาก่อให้เกิดปัญหาที่สำคัญเกี่ยวกับการบูรณาการทางการศึกษา โดยเมื่อปราศจากทุนการศึกษาที่ประเทศไทยให้กับประเทศ CLMV แล้วจะส่งผลให้จำนวนนักศึกษาอาเซียนที่เข้ามาไทยลดลงไปด้วย ซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นว่าการบูรณาการทางการศึกษาไม่สามารถเกิดขึ้นได้เองอย่างต่อเนื่อง โดยไม่มีการกระตุ้นจากรัฐไทยและแรงสนับสนุนจากมหาวิทยาลัย²¹

²⁰ การเรียกกลุ่มประเทศสมาชิกใหม่ของอาเซียน ซึ่งเกิดจากการนำเอาอักษรแรกของชื่อประเทศมารวมกันได้แก่ กัมพูชา (Cambodia), ลาว (Lao), เมียนมา (Myanmar) และ เวียดนาม (Vietnam)

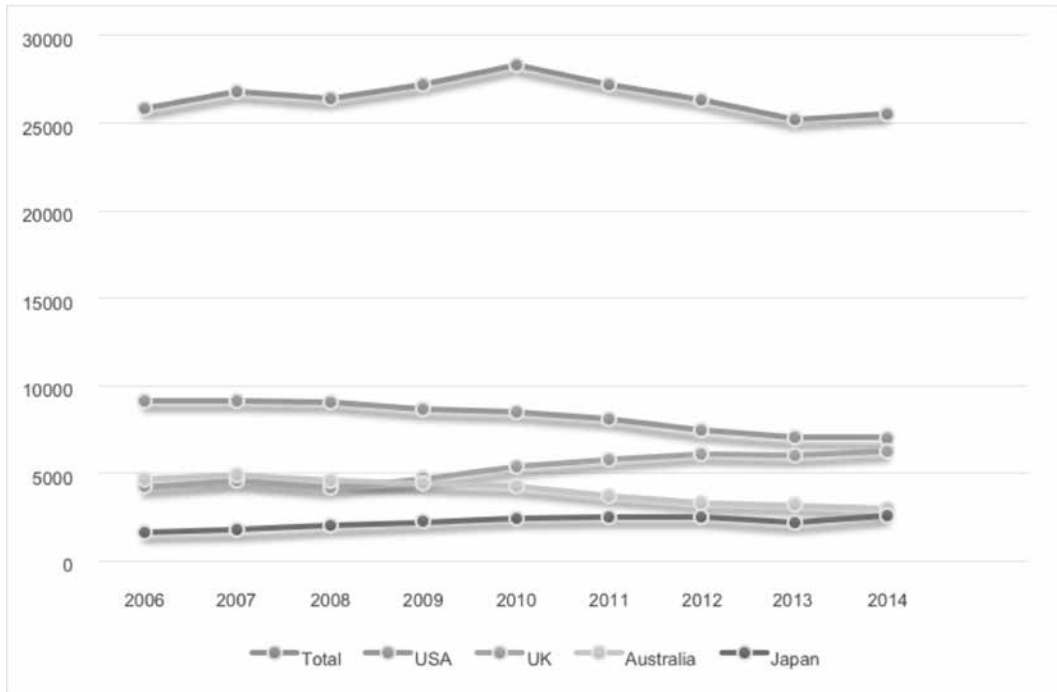
²¹ ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ สกอ. สัมภาษณ์, 21 พ.ย. 2559

กลุ่มประเทศของ อาเซียน	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2014	2015
ประเทศ CLMV	1,500	2,087	2,625	4,179	4,609	4,665	5,070	3,683	4,343
ประเทศคาบสมุท	193	320	419	488	530	595	718	500	553

ตารางที่ 3. จำนวนนักศึกษาจากอาเซียนในสถาบันอุดมศึกษาของไทยจำแนกตามกลุ่ม
ที่มา: UNESCO

- นักศึกษาไทยไม่ได้ศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาของอาเซียนเป็นหลัก สำหรับในฝั่ง
ขาออก (Out-bound) นักศึกษาไทยไม่ได้ไปศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาของอาเซียนเป็นหลัก
แต่กลับศึกษาในประเทศนอกอาเซียนซึ่ง 4 อันดับแรกได้แก่ สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ออสเตรเลีย
และญี่ปุ่น โดยในปี ค.ศ. 2014 นักศึกษาไทยไปศึกษาที่สหรัฐอเมริกาจำนวน 6,979 คน หรือ
ร้อยละ 27.3 ของนักศึกษาไทยทั้งหมด อังกฤษ 6,246 คน (24.5%) ออสเตรเลีย 2,933 คน
(11.5%) ญี่ปุ่น 2,256 คน (8.8%) ซึ่งรวมทั้งสี่ประเทศแล้วคิดเป็นสัดส่วนถึงร้อยละ 72 ของ
นักศึกษาไทยที่ไปศึกษาระดับอุดมศึกษาในต่างประเทศทั้งหมด ทั้งนี้ไม่ใช่เฉพาะประเทศไทย
ที่ต้องการศึกษาต่อในฝั่งตะวันตกและประเทศพัฒนาแล้วเท่านั้น สถิติจากประเทศสิงคโปร์
มาเลเซีย อินโดนีเซีย หรือแม้กระทั่งเวียดนาม และเมียนมาก็มีสัดส่วนของนักศึกษานอกกลุ่ม
อาเซียนมากกว่าเช่นกัน (กราฟ 4)

ทั้งนี้ เนื่องจากการพัฒนาให้เกิดการบูรณาการทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษา
ไม่ได้พิจารณาแค่เพียงความตกลงทางการศึกษาที่เป็นทางการมากขึ้นหรือที่มีจำนวนเพิ่ม
ขึ้นเท่านั้น แต่การพิจารณาศึกษาต่อต้องประกอบไปด้วยปัจจัยอื่น เช่น คุณภาพการศึกษา
ทัศนคติ และโอกาสที่จะได้รับหลังจบการศึกษาด้วย

กราฟที่ 4. 5 ประเทศแรกที่นักศึกษาไทยไปศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา
ที่มา: UNESCO

บทสรุป

อาเซียนมีความพยายามอย่างต่อเนื่องในการพัฒนาความร่วมมือทางการศึกษาให้มีความเป็นทางการและมีความเป็นสถาบันมากขึ้นตามลำดับ แต่กระนั้นก็ตามความพยายามดังกล่าวยังไม่สามารถกระตุ้นให้เกิดการบูรณาการทางการศึกษาในระดับภูมิภาคซึ่งถูกพัฒนาจากฐานรากที่บทบาทของมหาวิทยาลัยของไทยเข้าไปมีส่วนร่วมผลักดันได้

ทั้งนี้ เนื่องจากความท้าทายที่เกิดขึ้นในทุกระดับการดำเนินการ โดยในระดับภูมิภาค ความร่วมมือทางการศึกษาที่ถูกพัฒนาขึ้นมีข้อจำกัดในเรื่องเข้าถึงสิทธิประโยชน์ การดำเนินโครงการยังไม่ครอบคลุมในทุกประเด็น และความลำบากในการรับเข้าเป็นมหาวิทยาลัยสมาชิกของ AUN ดังนั้นจึงส่งผลกระทบต่อกระบวนการบูรณาการทางการศึกษาที่ยังไม่ครอบคลุม ส่งผลต่อการตระหนักรู้เกี่ยวกับอาเซียนที่ไม่มีทิศทางร่วม และส่งผลกระทบต่อปัญหาการขยายเครือข่ายของกลุ่มคนทางการศึกษาที่จะสานต่อเจตนารมณ์การบูรณาการอาเซียนให้ยั่งยืน

สำหรับในภาคนโยบายระดับประเทศนั้น แม้ สกอ. จะได้มีการชูประเด็นอาเซียนก็ตาม แต่การดำเนินการดังกล่าวยังมีความท้าทายในเรื่องของความต่อเนื่องในการให้ความสำคัญกับอาเซียน ทั้งนี้เกิดจากข้อจำกัดทางด้านบทบาทของ สกอ. เอง ที่เป็นเพียงหน่วยงานที่คอยติดตาม กำกับ ดูแล และให้ข้อเสนอแนะกับมหาวิทยาลัยเท่านั้น นอกจากนี้ ยังพบว่า การวางแผนทางความร่วมมือกับอาเซียนของ สกอ. มีลักษณะเปลี่ยนแปลงยุทธศาสตร์และแผนการดำเนินงานเพื่อตอบสนองนโยบายรัฐบาลไทยมากกว่าอาเซียน มองภาพในระดับสากลมากกว่าเฉพาะเจาะจงอยู่ที่การแข่งขันในระดับอาเซียน และยังไม่มีความชัดเจนในการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียนไปในทิศทางเดียวกัน พร้อมทั้งการที่ตัวชี้วัดของ สกอ. ไม่ได้ถูกพัฒนามาเพื่อสะท้อนการบูรณาการกับอาเซียนอีกด้วย

ในส่วนของมหาวิทยาลัยซึ่งมีความเป็นอิสระในการกำหนดนโยบายและดำเนินการนั้น พบว่ามหาวิทยาลัยของไทยมีความพยายามบูรณาการทางการศึกษากับอาเซียน อย่างไรก็ตาม การบูรณาการนั้นยังไม่ได้ก่อรูปอย่างชัดเจน เนื่องจากยังมีลักษณะไม่ต่อเนื่อง ไม่กระจายตัว ไม่มีทิศทางร่วมกัน และไม่ใช้กระแสดemanding หลักของมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพิจารณาจากสถิติการเคลื่อนย้ายระหว่างนักศึกษาไทยและประเทศสมาชิกอาเซียนแล้วพบว่า อาเซียนไม่ใช่ประเทศหลักที่ไทยให้ความสนใจในการบูรณาการทางการศึกษา

ทั้งนี้ อาจกล่าวได้ว่าความร่วมมือทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษาที่ถูกพัฒนาขึ้นจากอาเซียนและภาครัฐนั้น ยังไม่สามารถกระตุ้นให้มหาวิทยาลัยต่อยอดการบูรณาการทางการศึกษาได้อย่างครอบคลุมและต่อเนื่อง หรืออาจกล่าวได้ว่า Regionalization ที่มหาวิทยาลัยไทยควรมีบทบาทในการพัฒนานั้นยังไม่ได้ถูกพัฒนาขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ และบทบาทของมหาวิทยาลัยไทยยังไม่ทำให้เกิดจุดเปลี่ยนที่สำคัญในการบูรณาการการศึกษา กับอาเซียน การพัฒนาให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเพื่อส่งเสริมการบูรณาการในอาเซียนจึงจำเป็นต้องเริ่มจากการปรับยุทธศาสตร์และเพิ่มการตระหนักถึงความสำคัญในระดับมหาวิทยาลัยเป็นสำคัญ

บรรณานุกรม

- ASEAN Secretariat. (1995). *Agreement on the establishment of the ASEAN University Network 1995*. Retrieved November 8, 2016 from www.asean.org
- ASEAN Secretariat. (2008). *ASEAN Sectoral Ministerial Bodies*. Retrieved November 8, 2016 from www.asean.org
- ASEAN Secretariat. (2007). *The ASEAN Charter*. Retrieved November 8, 2016 from www.asean.org
- ASEAN University Network. (2016). *Overview*. Retrieved November 8, 2016 from www.aunsec.org
- Chao, R. Y. (2014). Pathway to an East Asian higher education area: A comparative analysis of East Asian and European regionalization process. *Journal of Higher Education*. (68).
- Knight, J. (2013). A model of the Regionalization of higher education: The role and contribution of tuning. *Journal of Higher Education*. (1).
- Nelson, A. (2013). Regionalization and internationalization in higher education and development: Historical perspective during 1950-1970. *Journal of Higher Education Policy and Management*. (35:3).
- Ngampramuan, S. (2015). The relationship between the realization of building ASEAN identity and realization over its own national interest among ASEAN citizenship: Comparative case among Thailand, Malaysia and Laos. *Veridian Journal*. (2).
- Nguyen, A. T. (2008). *The role of regional organization in East Asian cooperation and integration in the field of higher education*. Retrieved November 19, 2016 from www.waseda-giari.jp/sysimg/imgs/200808si_23_nguyen_paper.pdf
- Manager. (2012). *Drilling down 5 leading universities approaching ASEAN market*. Retrieved November 8, 2016 from <http://www.manager.co.th/Home/ViewNews.aspx?NewsID=9550000146236> (in Thai)

- Manager. (2017). *Extremely hot... Lacking opportunity... Students crisis from flocking into having the common ASEAN academic calendar*. Retrieved November 8, 2016 from [http://manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID= 9600000039626](http://manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9600000039626) (in Thai)
- Office of the Higher Education Commission. (2008). *The long-term framework of higher education for 15 years vol. 2*. Bangkok: Chulalongkorn University Press. (in Thai)
- Office of the Higher Education Commission. (2016). *History*. Retrieved November 8, 2016 from <http://www.mua.go.th> (in Thai)
- Office of the Higher Education Commission. (2008). *Higher education development plan vol. 10*. Retrieved November 8, 2016 from <http://www.mua.go.th> (in Thai)
- Office of the Higher Education Commission. (2012). *Higher education development plan vol. 11*. Retrieved November 8, 2016 from <http://www.mua.go.th> (in Thai)
- Office of the Higher Education Commission. (2016). *List of institutions at higher education*. Retrieved November 8, 2016 from <http://www.mua.go.th> (in Thai)
- Ratananukul, P. (2014). The emergence of ASEAN Community and Thailand education. In Nuchpiam, T. (Ed.). *Learning ASEAN*. Bangkok: DPU Press. (in Thai)
- Ravenhill, J. (2011). *Global political economy*. Oxford and New York: Oxford University Press.
- Schulz, M. et al. (2001). Introduction. In Schulz, M. et al (Ed.). *Regionalization in a globalizing world*. London: Zed Books.
- Thairath Online. (2014). *King Mongkut's University of Technology North Bangkok develops International College in order to welcome ASEAN Community*. Retrieved November 8, 2016 from <http://www.thairath.co.th/content/400727> (in Thai)
- Thompson, E. C. & Thianthai, C. (2007). *Awareness of and attitudes towards ASEAN*. Indonesia: ASEAN Foundation.
- Weatherbee, D. E. (2010). *International relations in Southeast Asia: The struggle for autonomy*. Singapore: ISEAS.